УДК 373.5.016:004]:371.26 (438)

Лещенко Марія Петрівна
доктор педагогічних наук, професор
Інститут інформаційних технологій і засобів навчання НАПН України, м. Київ, Україна
Darlyngpetra@gmail.com

Тимчук Лариса Іванівна
кандидат педагогічних наук
Інститут інформаційних технологій і засобів навчання НАПН України, м. Київ, Україна
tymchuk2014@gmail.com

ПІДХОДИ ДО СТАНДАРТИЗАЦІЇ СФОРМОВАНОСТІ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ: ПОЛЬСЬКИЙ ДОСВІД

Анотація. У статті схарактеризовано зарубіжний, зокрема, польський досвід діагностики інформаційно-комунікаційних компетентностей учнів. Сучасні пошуки зарубіжних учених сконцентровані на визначенні умінь учнів використовувати Інтернет. Визначені польськими дослідниками стандарти багатофункціональні і дозволяють визначити когнітивні, оцінювальні, творчі й соціальні вміння учнів функціонувати у мережі. Опрацьовано структуру семи стандартів (грамотний і успішний пошук інформації; критична оцінка інформації; творення, перетворення і презентація інформаційного змісту; правові засади творення й поширення інформаційного змісту; емпатія й образотворення; безпека і приватність; участь у мережних спільнотах) їх складників та відповідних ознак. Представлено загальні результати досліджень польських науковців.

Ключові слова: зарубіжний досвід; інформаційно-комунікаційна компетентність; діагностика; стандарти; інформаційна поведінка; творчість; безпека; соціальні мережі.

1. ВСТУП

Постановка проблеми.

У сучасному освітньому просторі комп’ютерні технології існують як потужний, динамічний і ефективний допоміжний засіб у процесі навчання. Вони доставляють інформацію, ілюструють її, надають, як правило, готовий набір програмового матеріалу. У статті «Категорії «простір» і «середовище»: особливості модельного подання та освітнього застосування» В. Кремінь і В. Биков, висловлюють слушну думку, що нові методологічні підходи в педагогічній науці мають базуватися на тому, що засоби навчання мають перестати виконувати роль засобів трансмісії знань, а натомість створювати можливості до конструювання особистісних значень в побудові власної структури знання, створювати особливий когнітивний простір, дієве пізнавальне середовище навчальних закладів. Учені підкреслюють, що «…характер траєкторії, за якою розвивається людина визначається не тільки потенційними інтелектуальними і морально-вольовими якостями суб’єкта, його індивідуальними і суспільними мотивами, що спонукають його до навчання. Цей характер багато в чому також визначається тими якісними властивостями систем відкритої освіти, … особливостями методів, засобів і технологій, що в ній застосовуються» [1, 9].

Оскільки, застосування інформаційних технологій інтегрально пов’язане з концепцією мультимедійного навчання, то можна стверджувати про виникнення особливої міждисциплінарної наукової галузі, засади якої виникають в результаті динамічного розвитку мультимедійного середовища, що істотно впливає на оновлення й модернізацію процесу учіння-навчання, індивідуального освітнього простору кожного суб’єкта освітньої діяльності.

© М.П.Лещенко, Л.І.Тимчук,2014.

Використання в навчально-виховному процесі сучасних інформаційно-комунікаційних технологій уможливлює не тільки широкий доступ до інформаційних джерел, інтерактивний характер взаємодії з інформацією, а й можливість побудови власного простору перебування в інформаційному середовищі, у якому розмаїття способів представлення інформації (гіпертекст, відео, звук та інші форми створення віртуальної реальності) створюють підґрунтя для реалізації творчого потенціалу особистості. Відповідно до цих реалій педагогічна наука має не декларативно, а дієво переорієнтуватися на розвиток самодостатньої, духовно розвиненої та щасливої особистості в умовах множинності існуючих й постійно виникаючих реальностей. Важливим завданням теперішньої системи освіти є об'єднання цих реальностей, розробка сучасних технологій для безпечного, комфортного переходу людини з однієї реальності в іншу, адже здатність до таких переходів, до суміщення реальностей є необхідним елементом процесів соціалізації й творчого розвитку в сучасному соціумі.

У цьому аспекті важливим є навчити людину усвідомлювати, що віртуальна реальність має допомагати їй розвиватися й самовдосконалюватися, оскільки, існує велика небезпека потрапити в тотальну залежність від вигаданого світу, у якому ти і вдумливий спостерігач, і активний учасник, і той, хто сам його творить. У віртуальній реальності кіберпростору людина легко може відмежуватися від нерозв'язаних проблем реального життя, водночас, так само легко, може втратити свою індивідуальність. Для безпеки перебування у такому середовищі навчально-виховний процес має спрямовуватися на розвиток в учнів умінь встановлювати зв'язки між подіями, спілкуватися у віртуальній реальності, наразі важливо вміти робити акцент на ставленні до життя, як до основної реальності, яку ми постійно змінюємо й удосконалюємо, розвивати у вихованців міцну і водночас гнучку самоідентичність.

У полі вивчення педагогіки все частіше з'являються нові терміни й багатозначні поняття, які пов'язані не тільки з процесом оновлення традиційної дидактики, а й з іншими науковими дисциплінами, що стосуються інформації, інформатики, телекомунікації: цифрові аборигени, мультимедія, медіапростір, віртуальний простір, кібер-простір та ін. Цікавими в цьому аспекті є дослідження, які були проведені зарубіжними ученими і показали, що для учнів (у дослідженні брали участь діти віком 9–13 років) віртуальна медія реальність є природною, зрозумілою й органічною: «мережа не є для нас технологією, яку ми повинні вивчити й освоїти, в ній ми знаходимо самих себе…», «мережа є процесом, який діє і неперервно змінюється на наших очах, з нами і через нас», «мережа не є для нас чимось зовнішнім стосовно реальності, а є її елементом. Ми не користуємося мережею, ми живемо в ній» [2].

Закономірним є виникнення питання про діагностику сформованості інформаційно-комунікаційних компетентностей школярів у контексті набуття ними умінь активного, творчого, безпечного використання Інтернету для забезпечення неперервного особистісного розвитку в умовах сучасного інформаційного суспільства. Для розв'язання цієї проблеми необхідно визначити стандарти сформованості інформаційно-комунікаційних компетентностей, на основі яких створити відповідні діагностичні програми. На окрему увагу заслуговує вивчення зарубіжного досвіду розробки підходів до стандартизації інформаційно-комунікаційних компетентностей та оцінювання рівнів їх сформованості.

Дослідженнями над цифровим поколінням, зокрема, інформаційно-комунікаційними компетентностями учнів здійснювалися багатьма зарубіжними науковцями. Так, П. Валкенбург та К. Соєтерс (Valkenburg P., Soeters K., 2001) презентували результати досліджень щодо позитивного й негативного досвіду застосування учнями Інтернету [3]. Ф. Мойніан (Moinian F., 2006) виконала дослідження блогів шведських підлітків, щоденники яких були розміщені в соціальних

мережах [4]. Т. Бунаерт і Е. Ветенбург (Boonaert T., Vettenburg N., 2011) спеціально вивчали уміння підлітків знаходити й оцінювати інформацію в мережі [5]. Соціально-педагогічним проблемам використання Інтернету учнями присвячені праці А. Альмейда, А. Делікадо, А. Карвалхо (de Almeida A., Delicado A., Carvalho T., 2011) [6], Л. Лі (Lee L., 2005) [7], Т. Левіс (Lewis T., 2006) [8], С. Лівінгстон (Livingston S., 2003) [9].

Метою дослідження є вивчення досвіду польських учених щодо стандартів розвитку інформаційно-комунікаційних компетентностей учнів в аспекті використання Інтернету. ***Методи дослідження:*** аналіз, синтез та узагальнення підходів польських вчених до моделювання інформаційно-комунікаційних компетентностей особистості, яка використовує Інтернет, інтерпретаційно-аналітичний метод, на основі якого вивчалися зарубіжні та українські джерела, компаративного аналізу для з'ясування польського досвіду застосування стандартів до діагностики сформованості умінь учнів застосовувати Інтернет.

2. РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Важливим завданням педагогічної теорії й практики є діагностика сформованості інформаційно-комунікаційних компетентностей школярів у контексті набуття ними умінь активного, творчого, безпечного використання Інтернету для забезпечення неперервного особистісного розвитку в умовах сучасного інформаційного суспільства. Саме розв'язанню цієї актуальної задачі було присвячено науково-дослідницький проект польських учених «Діти мережі», який реалізовувався в період з 1липня до 13 грудня 2012 року на кошти гранду, наданого Інститутом культури довкілля в Гданську і Міністерством Народної Культури і Дитинства Польщі. Зауважимо, що над проектом працювала група у складі дев'яти науковців: А. Домбровска (A. Dąbrowska), М. Клімовіч (M. Klimowicz), Е. Кульчицкі (E. Kulczycki), Д. Мушиньскі (D. Muszynski), Р. Пьотровска (R. Piotrowska), Е. Розкош (E. Rozkosz), М. Сіенко (M. Sienko), П. Сіуда (P.Siuda), Г. Штунжа (G.Stunża) (2012) [2, 7].

На етапі окреслення цілей проекту визначено як головну мету діагностику комунікативних компетентностей школярів. Першочерговим завданням стало конструювання *моделі інформаційно-комунікаційних компетентностей учнів щодо користування Інтернетом.* Модель функціонально поєднує три основні компоненти: «Інформаційна поведінка»; «Продуктивна поведінка»; «Життя в Інтернеті». Для діагностики названих компонентів виокремлено сім стандартів. Охарактеризуємо кожен із них.

З метою діагностики якості інформаційної поведінки застосовуються два стандарти: перший — *грамотний і успішний пошук інформації*; другий — *критична оцінка інформації.*

Перший стандарт — грамотний і успішний пошук інформації — містить вимоги до вмінь учнів ефективно знаходити інформацію, що увиразнюються у п'яти складниках (*розпізнавання інформаційних потреб; формулювання питань, що відображають інформаційні потреби; знання про існування багатьох інформаційних джерел; пошук, вибір і оцінка інформаційного джерела; зберігання інформації)* і відповідних показниках.

Розпізнавання інформаційних потреб є першим складником першого стандарту, що характеризується такими показниками:

- ідентифікує потреби здобування інформації в проблемних ситуаціях;
- словесно описує проблему, що виникла.

Формулювання питань, що відображають інформаційні потреби — це другий складник першого стандарту, що має такі ознаки:

- добирає ключові слова, що характеризують проблему, добирає відповідні їм терміни або синоніми;
- пристосовує питання відповідно до інформаційного джерела;
- формулює допоміжні питання, якщо поставлені раніше не допомогли знайти адекватну відповідь.

Знання про існування багатьох інформаційних джерел становить третій складник першого стандарту і характеризується такими властивостями:

- знає назви різних інформаційних джерел;
- знає, що в різних інформаційних джерелах реалізуються різні підходи до висвітлення окресленої проблеми;
- розуміє, як організована інформація, що цікавить, знає, у яких саме джерелах можна знайти відповідну інформацію, тобто знає принципи структурування інформації;
- розрізняє первинні й вторинні (акумулятивні) джерела інформації;
- знає, що результати пошуку інформації залежать від алгоритму, що його застосовує система;
- знає, що результати пошуку в сервісі залежить від даних, що містяться в особистому профілі, розміщеному на даному сервісі.

Пошук, вибір і оцінка інформаційного джерела — це четвертий складник першого стандарту з такими показниками:

- планує дії стосовно пошуку інформації;
- застосовує різні способи щодо знаходження джерела;
- вибирає таке інформаційне джерело, яке найкраще може задовольнити його інформаційні потреби;
- використовує пов’язані між собою джерела;
- оцінює даний сервіс відповідно власних критеріїв;
- удосконалює технологічні вміння шукати інформацію в мережі.

Зберігання інформації є п’ятим складником першого стандарту з такими ознаками:

- зберігає різну інформацію;
- зберігає накопичену інформацію в легкодоступний для знаходження спосіб;
- володіє навиками безпечного збереження даних;
- користується різними формами підписки інформації [2, с. 11–12].

Другий стандарт — критичне оцінювання інформації, що застосовується для діагностики якості інформаційної поведінки, містить вимоги до умінь учнів ефективно аналізувати істинність і достовірність знайденої інформації.

Цей стандарт має чотири складових (*розуміння змісту інформаційного повідомлення; вибір і оцінювання інформації; прийняття рішення про те, що є фактом, а що точкою зору; вирізнення рекламних текстів з відповідними показниками, що конкретизують вимоги до умінь учнів оцінювати інформацію)*. Охарактеризуємо їх.

Перший складник другого стандарту — ***розуміння змісту інформаційного повідомлення*** — виявляється у здатності учня власними словами передавати, тлумачити знайдену інформацію, зокрема,

- зміст прочитаного тексту;
- переглянутого фрагменту відеоматеріалу;
- прослуханого аудіоповідомлення.

Другий складник другого стандарту — ***вибір і оцінювання інформації*** — інтегрує такі показники:

- самостійно знаходить потрібну інформацію;
- оцінює правдивість знайденої інформації;
- верифікує знайдену інформацію і за потреби повторює інформаційний пошук;
- оцінює актуальність інформації;
- знаходить відомості про автора даної інформації, а також про джерела інформації, якими користувався автор;
- оцінює наміри автора інформації;
- знаходить однакові й відмінні сторони інформації, що походить з різних джерел;
- знаходить альтернативну інформацію до тієї, що попередньо знайшов, і з якою погодився.

Третій складник другого стандарту — ***прийняття рішення про те, що є фактом, а що точкою зору*** — поєднує такі ознаки:

- розрізняє, які частини тексту, розміщеного на інтернет-сторінці, є фактами, а які відображають точки зору;
- знає, що існують сервіси, які розміщують неправдиву інформацію, зокрема, плітки;
- розрізняє колонки з неправдивою інформацією, що вмонтовані на сервіси з вірогідною інформацією.

Четвертий складник другого стандарту — ***вирізнення рекламних текстів*** — включає такі властивості:

- розрізняє, яка інформація є рекламою, а яка ні на даному сервісі, на блозі, на форумі;
- розпізнає, коли користувач є об'єктом цільового призначення для рекламодавців;
- знає, як обмежити поширення реклами в Інтернеті;
- усвідомлює наявність технологій привернення уваги реципієнта до заголовка інформаційного повідомлення [2, с. 13–14].

Для виявлення креативності щодо інформаційної поведінки застосовуються наступні два стандарти: третій — *творення, перетворення і презентація інформаційного змісту*; четвертий — *правові засади творення й поширення інформаційного змісту*.

Третій стандарт — творення, перетворення і презентація інформаційного змісту — містить положення, які уможливлюють виявлення креативних умінь учнів за трьома складниками *(творення нового інформаційного змісту; перетворення знайденого в Інтернеті або раніше самостійно створеного інформаційного змісту; презентація нового або перетвореного інформаційного змісту),* кожен з яких характеризується відповідними показниками.

Творення нового інформаційного змісту є першим складником третього стандарту і характеризується такими показниками:

- робить фотознімки, короткі відеофільми за допомогою цифрової камери, мобільного телефону, смартфона або планшета;
- записує різні розмови, звуки з довкілля за допомогою диктофона, мобільного телефону, смартфону або планшету;
- виконує рисунки, графічні зображення за допомогою відповідних програм;
- створює текст за допомогою текстового редактора;
- створює прості медія наративи за допомогою різних технологій (digital storytelling);

- уміє працювати в групі, створюючи нові інформаційні повідомлення, наративи (разом з іншими учасниками групи знімає відеофільм за написаним раніше з членами групи сценарієм; робить спільно з членами групи фото, відео-репортажі про події, що були організовані на основі спільно створеного сценарію).

Перетворення знайденого в Інтернеті або раніше самостійно створеного інформаційного змісту — це другий складник третього стандарту, що має такі показниками:

- використовує програмне забезпечення для обробки фотознімків, графіки, відеофільмів, звуків;
- сканує документи, фотознімки, рисунки;
- уміє працювати в групі, виконуючи одне із завдань щодо обробки фотознімків, графіки, відеофільмів, звуків.

Презентація нового або перетвореного інформаційного змісту, будучи третім складником третього стандарту, характеризується такими показниками:

- розміщує текстові, графічні, звукові, відеофайли, мультимедійні презентації в різних місцях в Інтернеті;
- на сервісах для розміщення і поширення інформації створює авторські колекції, зібрання й уможливлює доступ до них;
- поширює інформацію про наявність створеного нового інформаційного змісту;
- уміє користуватися технічними засобами для демонстрації цифрових презентацій у різній формі (використовує проектор або мультимедійну дошку для демонстрації створеної інформації — мультимедійних презентацій, гіпермедія, фільмів, графіки, звуків);
- переміщує створені в Інтернеті мультимедійні презентації до файлів;
- розміщує виготовлені презентації на Інтернет-сторінках [2, с. 14–15].

Четвертий стандарт — правові засади творення й поширення інформаційного змісту — включає чотири складники (*усвідомлення правового й етичного вимірів творення інформації; знання, який інформаційний зміст можна перетворювати відповідно до правових засад; знання своїх прав як творця інформації, розміщеної в Інтернеті; усвідомлення різниці між Інтернет-комунікацією й спілкуванням поза Інтернетом)* з відповідними показниками.

Усвідомлення правового й етичного вимірів творення інформації — перший складник четвертого стандарту має такі показники:

- усвідомлює, що розміщення інформації в Інтернеті підлягає правничій регуляції;
- дбає про етичний вимір створеного і поширеного нового й перетвореного інформаційного змісту;
- усвідомлює обов'язки, пов'язані з використанням або перетворенням авторського тексту (посилання, цитування).

Знання, який інформаційний зміст можна перетворювати відповідно до правових засад — другий складник четвертого стандарту характеризується такими показниками:

- знає засади авторського права стосовно інформації й отримання дозволів щодо їх використання;
- знає, у чому полягає вільне ліцензування;
- знає, яку інформацію можна перетворювати на окреслених засадах.

Знання своїх прав як творця інформації, розміщеної в Інтернеті — третій складник четвертого стандарту, що має такі показниками:

- розпізнає, коли під час творення нового інформаційного змісту може покладатися на закон про авторські права;
- знає, що може вимагати від особи, яка використовує його витвір посилань на нього як автора оригіналу;
- усвідомлює проблеми, пов'язані з власністю в Інтернеті.

Четвертому складнику четвертого стандарту властиві такі показники:

- усвідомлює можливість виникнення суперечок, пов'язаних з поняттями «піратство», і «крадіжка»;
- розпізнає копіювання цифрових файлів від використання інформації (наприклад, книжки) без оплати й згоди автора оригіналу;
- знає, що існуюче законодавство не розв'язує повною мірою актуальних проблем, пов'язаних з авторством, творенням і поширенням змісту [2, с. 15].

З метою діагностики якості життя в Інтернеті застосовуються три наступних стандарти: п'ятий — *емпатія й образ*; шостий — *безпека та приватність;* сьомий — *участь в мережних спільнотах.*

П'ятий стандарт — емпатія й образотворення — містить вимоги до умінь учнів ефективно спілкуватися в мережі, що увиразнюються у трьох складниках *(знання про те, що Інтернет є простором спільної комунікації з іншими людьми; виявлення емпатії в мережі; створення обдуманого й адекватного власного образу)* і відповідних показниках.

Знання про те, що Інтернет є простором спільної комунікації з іншими людьми є першим складником п'ятого стандарту, що характеризується такими показниками:

- знає, що за Інтернетного спілкування має справу з образами, які створені реальними людьми (наприклад, в Інтернеті особа справляє враження набагато агресивнішої й цілеспрямованішої, ніж за безпосередньої взаємодії в реальному середовищі);
- розуміє причини, що спонукають мешканців мережі поводити себе в різних ситуаціях іронічно, образливо, не ввічливо, не культурно, без виявлення поваги;
- розпізнає ситуації, у яких створення власного образу може справити кривду іншим (наприклад, демонстрування власних переваг при заниженні успіхів інших).

Виявлення емпатії в мережі є другим складником п'ятого стандарту, що характеризується такими показниками:

- є відкритим до відмінностей, що зустрічаються в Інтернеті (наприклад, не критикує зацікавлень інших осіб);
- є чутливим до потреб користувачів Інтернету, з якими спілкується (наприклад, відчуває, що хтось в даний час хоче отримати пораду чи допомогу);
- охоче розв'язує непорозуміння, що виникають в контактах з іншими людьми в мережі (наприклад, налагоджує тон спілкування, не відповідає на провокаційні випади, просить вибачення в інших, не висилає повідомлень, коли перебуває в поганому настрої);
- контролює себе так, щоб не поводитися з іншими людьми іронічно, образливо, зневажливо, некультурно, без поваги.

Створення обдуманого й адекватного власного образу є третім складником п'ятого стандарту, що характеризується такими показниками:

- дотримується правил етикету (наприклад, не пересилає занадто переобтяжених файлів, не пише символами, без попередньої згоди або домовленості;
- по-різному створює власні образи у спілкуванні з різними людьми (наприклад, по різному презентує себе відповідно до ситуації спілкування: з приятелями, з посадовими особами і т. п.) [2, с. 15–16].

Шостий стандарт — безпека і приватність — містить вимоги до умінь учнів безпечно спілкуватися в мережі, що увиразнюються у п'яти складниках *(знання про загрози, пов'язані з перебуванням в Інтернеті; уміння запобігти небезпекам в Інтернеті; здійснення контролю над інформацією, яка передається іншим; усвідомлення різниці між Інтернет-комунікацією й спілкуванням поза Інтернетом; застосування гігієнічних засад, пов'язаних з використанням комп'ютера)* і відповідних показниках.

Знання про загрози, пов'язані з перебуванням в Інтернеті є першим складником шостого стандарту, що характеризується такими показниками:

- знає, що особа, яка знаходиться по другу сторону монітора може бути абсолютно кимсь іншим, ніж тим, за кого себе видає;
- розрізняє публічну й приватну мережну комунікацію;
- ідентифікує інформацію в Інтернеті, яку можна трактувати як особисту;
- усвідомлює загрози, пов'язані з поширенням в Інтернеті інформації про самого себе;
- ідентифікує ситуації, у яких розмова з іншими в мережі стає загрозою;
- розпізнає, які мережні контакти можна вважати небезпечними;
- знає, що та інформація, яка розміщена в Інтернеті, може там залишитися назавжди, а також може бути скопійована незнайомими людьми;
- знає, які ризики пов'язані з перепискою на окреслених поштових сторінках, із завантаженням програм, з прийняттям запрошенням до гри в соціальних мережах чи зі скачуванням безкоштовних матеріалів;
- вказує, які зображення (avatar), підписи (signature), вигадані імена (nickname) є безпечні, а які ні.

Уміння запобігти небезпекам в Інтернеті є другим складником шостого стандарту, що має такі показниками:

- відповідно реагує на залякування, агресію, насилля, пов'язані з небезпечними стосунками в Інтернеті (наприклад, розмовами);
- створює надійні паролі;
- відповідно реагує на спам.

Здійснення контролю над інформацією, яка передається іншим є третім складником шостого стандарту з такими показниками:

- у мережі розміщує тільки відповідні особисті фото і відповідну творчість;
- не надає іншим особистої інформації без консультування з батьками або з дорослою людиною, якій довіряє;
- не відкриває свої паролі іншим особам;
- перевіряє правдивість інформації, яку хоче розмістити в Інтернеті як факт;
- оцінює, яка інформація про нього відома іншим особам в Інтернеті;
- відповідно реагує, якщо певний інтернет-знайомий порушує засади приватності;
- успішно блокує файли «cookies»;
- користуючись медія в соцмережах може забезпечити свою приватність.

Усвідомлення різниці між комунікацією в мережі й спілкуванням поза Інтернетом — це четвертий складник шостого стандарту, якому властиві такі показниками:

- усвідомлює різницю між друзями поза Інтернетом, і тими, з ким спілкується тільки в мережі;
- усвідомлює, для чого стосунки в Інтернеті мають вплив, або переносяться на безпосередні контакти, а дії, що реалізуються в Інтернет,і можуть мати реальні наслідки;
- дбає про приватність інших під час розміщення контенту, комунікації в Інтернеті;
- усвідомлює, яку роль у його житті відіграє Інтернет;
- усвідомлює, що використання більше, ніж однієї програми має свої переваги й недоліки;
- розуміє, що більшість фото, розміщених в Інтернеті, були піддані цифровій обробці, тобто усвідомлює етичну сторону результатів, пов'язаних з такими діями.

Застосування гігієнічних засад, пов'язаних з використанням комп'ютера — це п'ятий складник шостого стандарту, що характеризується такими показниками:

- сидячи перед комп'ютером, робить перерви, присвячені фізичній активності (вправи, прогулянки і т. п. — мінімум п'ять хвилин на годину сидіння перед екраном комп'ютера);
- дотримується правильної постави під час сидіння за комп'ютером;
- установлює ясність і контраст монітора так, щоб перебування перед комп'ютером було найменш шкідливим для зору;
- підтримує в чистоті комп'ютерне обладнання, особливо монітор [2, с. 16–18].

Сьомий стандарт — участь у соціальних електронних мережах — містить вимоги до безпечної комунікації в соціальних мережах, що увиразнюються у трьох складниках *(розпізнання елементів Інтернет-культури; активна участь у мережних соціальних спільнотах; ініціативність в розвитку мережних соціальних спільнот, створених для спільних дій)* і відповідних показниках.

Розпізнання елементів інтернетної культури — це перший складник сьомого стандарту, що характеризується такими показниками:

- знає й характеризує різні мережні засоби (чати, блоги, мікроблоги і т. д.), знає їх види;
- знає, що означає поняття мультимедія як технологія, що інтегрує різні техніки переказу інформації, вказує на переваги застосування мультимедія;
- розуміє явище конвергенції медія (наприклад, зв'язок телебачення з Інтернетом);
- знає специфічну мережну мову (сленг);
- володіє мовою мережі, розрізняючи її розмовні й технічні аспекти, що пов'язане з використанням абревіатур, смайликів, багаторазовим вживанням пунктуаційних знаків і букв або їх недостатньою кількістю, письмове позначення невербальних реакцій (наприклад, сміху), нестандартних інтервалів, вербально-візуальної гри слів, гібридних форм, що пов'язують текст і графіку (зображення (avatar), підписи (signature), вигадані імена (nickname), скорочення;
- розпізнає явище вульгаризації мови в Інтернеті.

Активна участь у мережних соціальних спільнотах — це другий складник сьомого стандарту, що характеризується такими показниками:

- знаходить і приєднується до мережних соціальних спільнот;

- уміло користується різними каналами Інтернет-комунікації;
- встановлює й підтримує стосунки з іншими за допомогою різних засобів (блог, форум, сервіс і т. д.);
- ділиться з іншими членами соціальних мереж своїми знаннями й уміннями;
- дотримується правил, існуючих у соціальних мережах, учасником яких він є;
- виконує правила і настанови взаємодопомоги й взаємності у соціальних мережах (наприклад, давай посилання тільки на перевірені джерела, а якщо не маєш такої впевненості, то поінформуй про це зацікавленого);
- співпрацює з іншими учасниками соціальної мережі у встановленні чи розв'язанні якоїсь проблеми або реалізації певного завдання (наприклад, спільно з іншими учасниками соціальної мережі планує процес пошуку інформації; проектує, узгоджує й оцінює дану дію);
- цінує і визнає вклад інших учасників соціальної мережі в розв'язання даної проблеми чи виконання даного завдання;
- присвоює ярлик, мітку (тег), або іншим способом відмічає зміст інформації, що з'являється в соціальних мережах;
- користується існуючою фольксономією (сумісною, прийнятою в даній групі, категоризацією інформації за допомогою тегів, так званою народною класифікацією).

Ініціативність в розвитку мережних соціальних спільнот, створених для спільних дій — це третій складник сьомого стандарту, що характеризується такими показниками:

- може створити мережну спільноту, використовуючи різний інструментарій (блог, форум, сайт — наприклад, створити групу на Facebook та ін.);
- дотримується правил ефективної організації спільноти — як технічних, так і організаційних у керівництві групою людей (наприклад, дає можливість іншим учасникам мережної спільноти опубліковувати інформацію й брати участь у керівництві спільнотою);
- застосовує механізми , що підтримують розвиток спільноти;
- стимулює колективний пошук розв'язання окресленої проблеми, спільний пошук відповідної інформації або шляхів для реалізації даного завдання;
- добирає найбільш відповідні засоби для розв'язання окреслених потреб спільноти (наприклад, дізнається, які засоби будуть найкращими для реалізації групової дискусії, нагромадження посилань, доступу до файлів, застосовує інструментарій, що дозволяє колективне використання зібраної інформації – хоча б, Google Docs, Google Drive, Dropbox; добирає альтернативний інструментарій, який можна використовувати у разі виходу з ладу базового інструментарію [2, с. 18–19].

Отже, для діагностики розвитку польські вчені виокремили сім стандартів (грамотний і успішний пошук інформації; критична оцінка інформації; творення, перетворення і презентація інформаційного змісту; правові засади творення й поширення інформаційного змісту; емпатія й образотворення; безпека і приватність; участь у мережних спільнотах), кожен з яких характеризується від двох до п'яти складників (див. табл. 1).

Таблиця 1

Стандарти розвитку ІК-компетентностей учнів застосовувати Інтернет та їх складники

№	*Стандарти*	*Складники стандарту*
1.	Грамотний і успішний пошук інформації	✓ розпізнавання інформаційних потреб; ✓ формулювання питань, що відображають

		інформаційні потреби; ✓ знання про існування багатьох інформаційних джерел; ✓ пошук, вибір і оцінка інформаційного джерела; ✓ зберігання інформації
2.	Критична оцінка інформації	✓ розуміння змісту інформаційного повідомлення; ✓ вибір і оцінювання інформації; ✓ прийняття рішення про те, що є фактом, а що точкою зору; ✓ вирізнення рекламних текстів
3.	Творення, перетворення і презентація інформаційного змісту	✓ творення нового інформаційного змісту; ✓ перетворення знайденого в Інтернеті або раніше самостійно створеного інформаційного змісту; ✓ презентація нового або перетвореного інформаційного змісту
4.	Правові засади творення й поширення інформаційного змісту	✓ усвідомлення правового й етичного вимірів творення інформації; ✓ знання, який інформаційний зміст можна перетворювати відповідно до правових засад; ✓ знання своїх прав як творця інформації, розміщеної в Інтернеті; ✓ усвідомлення різниці між Інтернет-комунікацією й спілкуванням поза Інтернетом
5.	Емпатія й образотворення	✓ знання про те, що Інтернет є простором спільної комунікації з іншими людьми; ✓ виявлення емпатії в мережі; ✓ створення обдуманого й адекватного власного образу
6.	Безпека і приватність	✓ знання про загрози, пов’язані з перебуванням в Інтернеті; ✓ уміння запобігти небезпекам в Інтернеті; ✓ здійснення контролю над інформацією, яка передається іншим; ✓ усвідомлення різниці між Інтернет-комунікацією й спілкуванням поза Інтернетом; ✓ застосування гігієнічних засад, пов’язаних з використанням комп’ютера
7.	Участь у соціальних електронних мережах	✓ розпізнання елементів Інтернет-культури; ✓ активна участь у мережних соціальних спільнотах; ✓ ініціативність в розвитку мережних соціальних спільнот, створених для спільних дій

Аналізуючи результати проведених досліджень, польські вчені стверджують про те, що в багатьох сферах учні виявляють достатній та високий рівні сформованості інформаційно-комунікаційних компетентностей. Однак, отримані дані свідчать про необхідність удосконалення навчальних програм і методик навчання як формальної, так і неформальної освіти з метою покращення умінь використовувати Інтернет. Науковці звертають увагу, що учні не знають взагалі або мають поверхові знання

багатьох елементів інтернет-культури, також зустрічають труднощі із знаходженням необхідної інформації та її оцінкою, не вміють розрізняти факти від рефлексії на них.

Учні, у більшості випадків, поверхнево розуміють медія-комунікати, наприклад можуть розпізнати типові рекламні повідомлення, але не вміють вказати прихованих у змісті послань і маркетингових акцій. Питання, пов'язані з безпекою, а також з розміщенням власних фото, прізвищ, також вимагає більшої уваги педагогів. Як показали дослідження, учні в більшості випадків ситуативно приймають рішення про те, що приховати, а що зробити доступним для невідомих їм в життєвих реаліях осіб. Дослідники підкреслюють включення до змісту навчальних програм питань, пов'язаних з етичною поведінкою в мережі.

Позитивної оцінки отримали рівні сформованості в учнів умінь створювати і вживати міцні паролі, їх знання і розуміння потреби звернутися за допомогою до дорослих в загрозливих ситуаціях комунікації в мережі, однак проблемним залишилося питання пріоритетності дій в мережі. Непрогнозованим виявився той результат, що більшість учнів, які брали участь у дослідженні, не розширюють коло своїх знайомих за допомогою мережі, а використовують Інтернет для продовження реальних комунікацій у віртуальному просторі. У зв'язку з цим, недостатнім є розвиток умінь створювати власний віртуальний образ за допомогою тексту, фото, графіки та музики. Отже, не дивлячись на те, що сучасних учнів називають цифровим поколінням, твердження про високий рівень їх інформаційно-комунікаційних компетентностей не є істинним. Учні потребують допомоги, яку на сучасному етапі розвитку освітньої системи Польщі, не надається у формальних закладах освіти.

Польські діти, відповідно до висновків дослідження, «хоч і функціонують у світі мережної комунікації, не вміють повною мірою використовувати багатофункціональні можливості, що пропонує їм Інтернет, не завжди в стані забезпечити власну безпеку, не знають у повній мірі можливостей соціальних мереж і потенціалу опублікованої в Інтернеті інформації» [2, с. 99]. Як стверджують польські науковці, отримані результати «не означають, що середньостатистичний рівень розвитку інформаційно-комунікаційних компетентностей польських учнів поступається аналогічним показникам школярів технологічно високо розвинутих країн» [2, с. 101–102].

У час глобальних технологічних змін польська учнівська молодь відкриває для себе нові технології й успішно вчиться користуватися ними. Учені наголошують, що допомогу у розвитку інформаційно-комунікаційних компетентностей учнів могли б надавати загальноосвітні навчальні заклади, співпрацюючи з різними громадськими організаціями, які прагнуть до вдосконалення соціального життя. Окреслений підхід трактує технологічну реальність не як статичну й загрозливу, а як таку, що піддається позитивним змінам адекватно потребам і запитам громадян.

Рекомендованим для освітньої спільноти є використання розробленої моделі інформаційно-комунікаційних компетентностей учнів щодо користування Інтернетом, яка дає змогу здійснювати моніторинг і сприяти розвитку умінь у галузі інформаційної поведінки, творчості й спілкування в мережі.

3. ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Проблема діагностики розвитку інформаційно-комунікаційних компетентностей учнів є актуальною для міжнародного освітнього простору. Сучасні пошуки зарубіжних учених у контексті окресленої проблеми сконцентровані на визначенні умінь учнів використовувати Інтернет. Заслуговують на увагу розробки польських науковців щодо стандартизації процесів моніторингу інформаційно-комунікаційних компетентностей, які ґрунтуються на дослідженнях здобутків американських,

британських та скандинавських науковців у сфері діагностики розвитку особистості учня в мережі. Визначені польськими дослідниками стандарти багатофункціональні і дозволяють визначити когнітивні, оцінювальні, творчі й соціальні уміння учнів функціонувати у мережі.

Вважаємо, що підхід зарубіжних учених заслуговує на пильну увагу вітчизняних дослідників у розробці питань структурування, стандартизації та діагностики інформаційно-комунікаційних компетентностей суб'єктів навчально-виховного процесу. Подальшого дослідження потребує зарубіжний досвід застосування методів, прийомів та засобів діагностики рівнів сформованості інформаційно-комунікаційних компетентностей учнів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кремінь В. Г., Биков В. Ю. Категорії «простір» і «середовище: особливості модельного подання та освітнього застосування // Теорія і практика управління соціальними системами. — 2013. — №2. — С. 3–16.
2. Dzieci Sieci: kompetencje komunikacyjne najmlodszych: raport z badan / [red. Nauk. Piotr Siuda, Grzegorz D. Stunzaj]. — Gdansk : Instytut Kultury Miejskiej, 2012. — 230 s.
3. Valkenburg P., Soeters K., (2001) Children's Positive and Negative Expiiences With the Internet: An Exploratory Survey. Communication Research/ 28(5): 652–675.
4. Moinian F., (2006) The Constrruction of identity on the Internet: Oops! I've left my diary open to the whole world! Childhood. 13(1): 49–68.
5. Boonaert T., Vettenburg N., (2011) Young people's internet use: Dividedor diversified? Childhood 18(1): 54–66.
6. de Almeida A., Delicado A., Carvalho T., (2011) Children and digital diversity: From unguided.
7. Lee L., (2005) Young people and the Internet: From theory to practice. Young. 13(4): 315–326.
8. Lewis T., (2006) DIY selves? Reflexivity and habitus in young people's use of the internet for health information. European Journal of Cultural Studies. 9(4): 461–479.
9. Livingston S., (2003) Children's Use of the Internet: Reflections on the Emerging Research Agenda. New Media and Society. 5(2): 147–166.

Матеріал надійшов до редакції 26.09.2014 р.

ПОДХОДЫ К СТАНДАРТИЗАЦИИ СФОРМИРОВАННОСТИ ИНФОРМАЦИОННО-КОММУНИКАТИВНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ УЧАЩИХСЯ: ПОЛЬСКИЙ ОПЫТ

Лещенко Мария Петровна
доктор педагогических наук, профессор
Институт информационных технологий и средств обучения НАПН Украины, г. Киев, Украина
Darlyngpetra@gmail.com

Тимчук Лариса Ивановна
кандидат педагогических наук
Институт информационных технологий и средств обучения НАПН Украины, г. Киев, Украина
tymchuk2014@gmail.com

Аннотация. В статье охарактеризован зарубежный, в частности, польский опыт диагностики информационно-коммуникационных компетентностей учащихся. Современные поиски зарубежных ученых сконцентрированы на определении умений учащихся использовать Интернет. Польскими исследователями стандарты определены как многофункциональные и позволяют охарактеризовать когнитивные, оценочные, творческие и социальные умения учащихся работать в сети. Обработано структуру семи стандартов (грамотный и успешный поиск информации; критическая оценка информации; создание, преобразование и презентация информационного содержания; правовые основы создания и

распространения информационного содержания; эмпатия и создание образов, безопасность и приватность, участие в сетевых сообществах) их составляющих и соответствующих признаков. Представлены общие результаты исследований польских ученых.

Ключевые слова: зарубежный опыт; информационно-коммуникационная компетентность; диагностика; стандарты; информационное поведение; творчество; безопасность; социальные сети.

APPROACHES TO STANDARDIZATION OF STUDENTS INFORMATION AND COMMUNICATION COMPETENCE DEVELOPMENT: THE POLISH EXPERIENCE

Mariya P. Leshchenko
doctor of pedagogical sciences, professor
Institute of Information Technologies and Learning Tools of NAPS of Ukraine, Kyiv, Ukraine
Darlyngpetra@gmail.com

Larysa I. Tymchuk
PhD (in Pedagogics)
Institute of Information Technologies and Learning Tools of NAPS of Ukraine, Kyiv, Ukraine
tymchuk2014@gmail.com

Abstract. In the article foreign, in particular, the Polish experience of diagnostic of students information and communication competencies is characterized. Foreign scientists focuse their modern searches on identifying students skills of using the Internet. Standards defined by Polish researchers are multifunctional and enable the determination of the cognitive, appraisal, creative and social students skills to function in the network. Structure of seven standards (literate and successful information search, critical evaluation of information, creation, transformation and presentation of information content, legal principles of creation and distribution of information content, empathy and imagemaking, security and privacy; participation in the online communities), their components and related parameters are characterized. General results of Polish scientists researches are presented.

Keywords: foreign experience; information and communication competence; diagnostic; standards; information behavior; creativity; security; social network.

REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

1. Kremin V., Bykov V. Categories "space" and "environment: characteristics of the model presentation and application // Educational theory and practice of social systems. — 2013. — №2. — P. 3–16 (in Ukrainian).
2. Children Network: the youngest communication skills: research report / [ed. Sciences. Peter Siuda, Gregory D. Stung]. — Gdansk Institute for Urban Culture, 2012, 230 p. (in Polish).
3. Valkenburg P., Soeters K., (2001) Children's Positive and Negative Expiiences With the Internet: An Exploratory Survey. Communication Research/ 28(5): 652–675 (in English).
4. Moinian F., (2006) The Constrruction of identity on the Internet: Oops! I've left my diary open to the whole world! Childhood. 13(1): 49–68 (in English).
5. Boonaert T., Vettenburg N., (2011) Young people's internet use: Dividedor diversified? Childhood 18(1): 54–66 (in English).
6. de Almeida A., Delicado A., Carvalho T., (2011) Children and digital diversity: From unguided (in English).
7. Lee L., (2005) Young people and the Internet: From theory to practice. Young. 13(4): 315-326 (in English).
8. Lewis T., (2006) DIY selves? Reflexivity and habitus in young people's use of the internet for health information. European Journal of Cultural Studies. 9(4): 461–479 (in English).
9. Livingston S., (2003) Children's Use of the Internet: Reflections on the Emerging Research Agenda. New Media and Society. 5(2): 147–166 (in English).